

UBEYDULLİN, Aziz

nistrativno-territorialnoe delenie (Kazan 1940, 1948), *Halk Savaşı* (Bakü 1933), *Tarihi Sayfalar Açılırken*. Ubeydullin'in daha önce Arap harfleriyle basılmış olan bazı eser ve makalelerinin Kiril harfleriyle yeniden neşri S. Alişev ve I. Gıylejev tarafından gerçekleştirilmiştir (Kazan 1989). **B) Edebiyat:** *Hikayeler* (Kazan 1918), *Ahmet Batır Ormanda* (Kazan 1919), *Tatar Edebiyatı Tarihi İçin Materyal Toplama Yolunda Bir Tecrübe* (Ali Rahim ile birlikte) (Kazan 1923), *Tatar Edebiyatı Tarihi I* (Kazan 1922; Ali Rahim ile birlikte), *Tatar Edebiyatı Tarihi* (Feodalizm devri, Kazan 1925), *Hikayeler* (Kazan 1930), *Hikayeler* (Kiril harfleriyle Tatarca nşr. R. Gaynanov, Kazan 1958). Ubeydullin'in bunların yanı sıra *Kazan Muhbiri*, *Yıldız*, *Kurultay*, *Şark Kızı*, *Biznin Yol* gazetelerinde; *An*, *Mektep*, *Maarif* (Kazan), *Şûrâ* (Orenburg), *Edebî Parçalar*, *Maarif ve Edebiyat*, *Azerbaycan'ı Öğrenme Yolu*, *Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Haberleri*, *Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Şark Fakültesinin Haberleri*, *Azerbaycan'ın İktisadi Haberleri* (Bakü), *Maarif ve Ukituvçî* (Semerkant) gibi dergilerde tarih, edebiyat, milliyet ve dil meseleleriyle alakalı 150 civarında makalesi yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cemil Hesenov, *Ak Lekelerin Kara Kөлkesi*, Bakü 1991, s. 177-196; *Gaziz Gubaydullin* (haz. E. Gubaydullin v.dğr.), Kazan 2002, tür.yer.; S. Alişev, "Kürenekle Tarihçi Hem Edip", *Kazan Utları*, sy. 6, Kazan 1987, s. 161-163; Atahan Paşaev, "Gaziz Gubaydullin kak vidny istorik-arhivist", *Gasırlar Avazi*, sy. 1-2, Kazan 1996, s. 181-185; "Gaziz Gubaydullin: Ya sredi tovarişçey scıtalsya horosim disputantom", a.e., sy. 1-2 (1997), s. 121-122; "Eçke Emigrant", *Kazan Utları*, sy. 10 (1997), s. 122-127; S. Rahimov, "Gaziz Gubaydullin", *Gasırlar Avazi*, sy. 3-4 (1998), s. 95-97; A. Litvin, "Repressirovannaya nauka", a.e., sy. 3-4 (1998), s. 202-219; Renat Şigabdinov, "Uzbekskiy period nauchnoy deyatelnosti professora Gaziza Gubaydullina", a.e., sy. 1-2 (2000), s. 83-86.

İSMAİL TÜRKÖĞLU

UBICINI, Jean-Henri Abdolonyme
(1818-1884)

Fransız şarkiyatçısı.

20 Ekim 1818'de Issoudun'da (Fransa) doğdu. Lombardia asıllı bir ailenin çocuğudur. Gençliğinde birkaç yıl kolej öğretmenliği yaptı. 1846'da seyahate çıkarak İtalya, Yunanistan üzerinden İstanbul'a gitti (1847). 1848'de Bursa ve İzmir'e geçti. Aynı yıl Eflak ve Boğdan'da çıkan ayaklan-

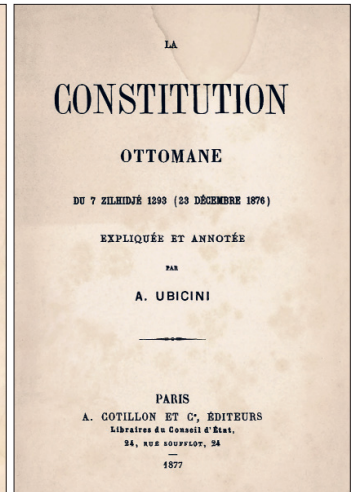
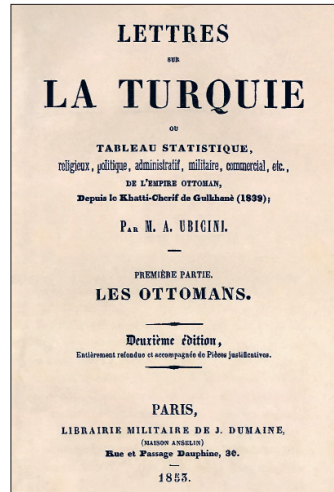
malar esnasında kurulan geçici hükümetin sekreterliğini üstlendi. Bu iki prensliğin Rus işgaline uğramasına ve Türk ordusunun Eflak'a girmesine tanık oldu. Sorun çözüldükten sonra İstanbul'a döndü ve Fuad Paşa'ya bilgi verdi. İstanbul'da bu ilk kalışı üç yılı buldu. 1855'te bir defa daha İstanbul'a geldi.

Ubicini İstanbul'da geniş bir çevre edindi. Çeşitli ailelerle tanıştı ve onların konduğu oldu. Mustafa Reşid, Fuad, Âli ve Ahmed Vefik paşalar gibi dönemin önde gelen devlet adamlarıyla irtibat kurdu. Türkiye'deki gelişmeleri, özellikle Tanzimat'la birlikte hızlanan yenilik hareketlerini yakından takip etti. Türkçe'yi edebî metinlere nüfuz edebilecek ölçüde öğrendiğinden Doğu kaynaklarını değerlendirebilecek donanıma sahipti. Ardından Paris'e döndü. 27 Ekim 1884'te Vernou sur Brene'de öldü. Légion d'Honneur nişanının Grand Croix derecesine sahipti. Yayımladığı eserlerden anlaşıldığına göre Ubicini, reform sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden canlanması ve ilerlemesi için girişim başlatan II. Mahmud'un yaptıklarına büyük değer vermektedir. II. Mahmud'u reformları gerçekleştirirken içinde bulunduğu durum açısından Büyük Petro'dan daha üstün görür. Tanzimat'ı "eski nizamın yeniden kurulması" şeklinde tanımlayan Ubicini, II. Mahmud'un eseri olarak gördüğü bu harekete daha geniş bir anlam vermektedir. Tanzimat, Türk imparatorluğunun çağdaş anlamda ilk anayasasının temellerini atmıştır. Ubicini, İslâm'ın Türkiye'deki hukuk düzeni ve günlük yaşayış üzerindeki etkisini inceler, ulemânın durumunu ele alır ve Tanzimat'la başlayan yeni yasaları değerlendirir; bunların müslüman ve gayri müslim tebaa yönün-

den getirdiği yenilikleri tahlil eder; okullar, kütüphaneler, basın, maliye, posta sistemi, ordu ve toplumsal yapı üzerinde ayrıntılı biçimde durur. Ubicini XIX. yüzyılda Türkler'e karşı oldukça tarafsız bir zihniyetin temsilcisidir. Bu dönemde Avrupa kamuoyunun kalıplaşmış ön yargılarla davrandığı göz önüne alınırsa bu tutumun önemi daha iyi anlaşılır. Özellikle mektupları bu ön yargıların sorgulanmasında etkili olmuştur. Ubicini Türkler'in erdemlerini, onurlarına düşkünlüğünü, sade yaşantılarını, ağır başlılıklarını, inceliklerini gerçekçi bir tutumla anlatmaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Lettres sur la Turquie ou tableau statistique, religieux, politique, administratif, militaire, commercial etc. de l'Empire ottoman depuis le khattichérif de Gulkhane 1839* (Paris 1851-1853). İstanbul'a yolculuğunu konu alan ve 1850 yılının Martından başlamak üzere *Moniteur universel*'de yayımlanmaya başlanan mektuplarının kitap haline getirilmiş şeklidir. O sırada Türkiye ile Rusya arasında yeni sorunların ortaya çıkması üzerine Avrupa kamuoyunun dikkati yeniden Osmanlı Devleti'ne çevrilmişti. Bu mektuplar Türkiye'nin gerçek yüzünün Batı'da tanınması açısından büyük değer taşımaktadır. Eserin I. cildinde Tanzimat'la birlikte değişen Osmanlı kurumları ve toplumsal yapı ele alınmakta, II. ciltte Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayri müslimlerin durumu tarihsel ve hukuksal açıdan incelenmektedir. Eser İngilizce'ye (*Lettres on Turkey: An Account of the Religious, Political, Social and Commercial Conditions of the Ottoman Empire*, trc. L. Easthope, London 1856), İtalyanca'ya (*Lettere Sulla Turchia*, Milan 1853), İspanyolca'ya

Ubicini'nin 1853'te basılan *Türkiye Mektupları* (*Lettres sur la Turquie*) adlı eserinin kapağı ile 23 Aralık 1876 tarihli Osmanlı anayasasının Ubicini tarafından yapılan neşrinin kapağı

(*El Tanzimat organizacio de la Turquia Actual*, Madrid 1854) ve yakın dönemlerde Türkçe'ye (*Türkiye 1850*, trc. Cemal Karaağaçlı, İstanbul, ts.; *Osmanlıda Modernleşme Sancısı*, trc. Cemal Aydın, İstanbul 1998) çevrilmiştir. Ubicini'nin mektupları Türkiye tarihi üzerine araştırma yapanlar için önemli bir kaynak teşkil etmiştir. 2. *La question d'orient devant l'Europe. Documents officiels, manifestes, notes, circulaires, etc. depuis l'origine du différend, onnotés et précédés d'une composition de la question des lieux-saints* (Paris 1854). Şark meselesinin yeniden alevlenmesi, Türk-Rus ilişkilerinin giderek gerginleşmesi üzerine kaleme alınan bir eserdir. Müellif, Rus ve Osmanlı devletlerince yayımlanan resmî belgelerden yola çıkarak Avrupa kamuoyunu aydınlatmayı amaçlar. Prens Mençikof'un İstanbul'a gelip Bâbüali'ye ilk notayı vermesiyle başlayan eser (5 Mayıs 1853) Rus Başvekili Nesselrode'un yayımladığı son genelgeye kadar (6 Haziran 1853) uzanır. Eserde sorunun kökenine inilir ve kutsal yerlerle ilgili zaman zaman geriye dönük ayrıntılara da yer verilir. 3. *La Turquie actuelle* (Paris 1855). Eserde 1839 Tanzimat Fermanı'yla açılan yeni dönemdeki gelişmeler ele alınır. Müellifin daha önce yayımlanan mektuplarıyla bu eser arasındaki benzerlikler dikkati çekmektedir. Burada devletin yeniden yapılanması, kurumlar, saray, bürokratik ve askerî durum, günlük yaşam, Türkiye'de kadının konumu, gelenek ve görenekler büyük ölçüde kişisel gözlemlere dayanılarak açıklanmaktadır. Eser Türkçe'ye de çevrilmiştir (*1855'te Türkiye*, trc. Ayda Düz, I-II, İstanbul 1977). 4. *Provinces danubiennes et romaines* (Paris 1864). Eflak ve Boğdan prenslikleri tarihine dairdir. Burada prensliklerin 1848 yılındaki faaliyetleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. 5. *Les serbes de Turquie, études, statistiques et politiques de Serbie, le Montenegro et les pays serbes adjacents* (Paris 1865). Müellif bu çalışmasına 1871'de kaleme aldığı *Constitution de la principauté de Serbie* adlı eseriyle katkıda bulunmuştur. Bu eserlerinde Ubicini, Rum ve Slav nüfusu karşısında maddî ve mânevî açıdan Osmanlı varlığının giderek zayıfladığına dikkati çekmektedir. 6. *Etudes historiques sur les populations chrétiennes de la Turquie d'Europe* (Paris 1867). 7. *Etat présent de l'Empire ottoman statistique gouvernement, administration, finances, armée, communa-*

utés non musulmans etc, etc. d'après le salnamèh (annuaire impèrial) pour l'année 1293 de l'hégire (1875-1876) et les documents officiels les plus récents... (Paris 1876). Müellifin Pavet de Courteille ile birlikte yaptığı, devlet salnâmesindeki verilerin güncelleştirilip Fransızca'ya çevrilmesine yönelik önemli bir çalışmadır. 8. *La constitution ottomane du 7 zilhidje 1293 (23 décembre 1876), expliquée et annotée* (Paris 1877).

BİBLİYOGRAFYA :

R. H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire: 1856-1876*, Princeton 1963, s. 460; A. Paul, "Nécrologie", *Bulletin de la société de géographie de Marseille* (Marseille 1884), s. 396-397; Corneliu Diaconovich, "Ubicini", *Enciclopedia română*, Sibiu 1904, s. 1150; "Ubicini", *TA*, XXXII, 473; Stefanos Yerasimos, "Ubicini, Jean-Henri", *DBİst.A*, VII, 319.

ZEKİ ARIKAN

UBÛDİYYET

(المبودية)

Zâhirî ve bâtinî açıdan
Allah'a tam kulluğu ifade eden
tasavvuf terimi.

İslâmî literatürde insanın Allah'a karşı hürmet, tevazu, sevgi ve itaatini göstermek, rızasını elde etmek niyetiyle ortaya koyduğu dinî içerikli davranışlar için **ibâdet**, hayatını daima Allah'a karşı saygı ve itaat bilinci içinde sürdürmesi şeklindeki kulluk duyarlılığı için de **ubûdiyyet** ve **ubûdet** kelimeleri kullanılmıştır. İbadette belirli fiilleri yerine getirme öne çıkarken ubûdiyyette bu fillerle kazanılan hal, ahlâkî ve mânevî öz ağır basmaktadır. Tasavvuf kaynaklarında genellikle bu hal ve şuur üzerinde daha fazla durulmuş, ubûdiyyetin ibadetten üstün sayıldığı ileri sürülmüş, ibadetin gayesinin ubûdiyyet makamına ulaşmak olduğu belirtilmiştir. İbadetlerin daha çok bâtinî ve ruhanî özelliklerini ele alan sûfiler, ibadeti kulun yapmak veya yapmamakla sorumlu tutulduğu zâhirî davranışlardan ibaret görmeyip kulun ruhen kemale ermesine ve sonuçta Allah'a yakınlaşmasına vasita olan kalbin her türlü amel ve halini ibadet kabul etmişler ve bu kapsamlı anlamı daha çok ubûdiyyet kavramıyla dile getirmişlerdir. Bu anlamda sûfiler âbid ile (zâhirî ibadetleri yerine getiren) abd (zâhirî ve bâtinî açıdan kul) arasında ayırım yapmışlar, abdin ubûdiyyet sıfatıyla nitelenen kimse olarak âbidden üstünlüğünü savunmuşlar, Hz. Peygamber'e Kur'an'da abd ismiyle hitap edil-

mesini (el-İsrâ 17/1; en-Necm 53/10) buna delil göstermişlerdir (aynca bk. ABD).

İlk sûfilerden Kuşeyrî'ye göre ubûdiyyet sûfilerin makam ve hallerinden biridir. Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinde adı geçen (s. 340-344) ilk dönem mutasavvıflarının ubûdiyyet hakkındaki görüşleri incelendiğinde terimin, kulun kulluğun gereği olarak emir ve yasakları yerine getirip varlık âleminde vuku bulan her şeyi Hak'tan bilmesi, irade ve tedbiri terketmesi, Allah'a zevk, muhabbet ve şevkle kullukta bulunması, sadede rabbi müşahede etmesi, kendisiyle ilgili konularda Hak'tan razı olması, diğer yaratılmışlara ve insanlara hoşgörü ile davranması ve kalben Hakk'a yönelik her an Hak ile meşgul olması, Hakk'ın dışındaki şeylere sabretmesi gibi halleri ifade ettiği görülmektedir. Resûl-i Ekrem'in, "Dirheme kul olanın burnu yerde sürünsün, dirheme köle olan kahrolsun, kesesine esir olan hor ve hakir olsun" uyarısını (Buhârî, "Rikâk", 10) dikkate alan sûfiler, nefsini tezkiye etmeyip Hakk'a kul olmayan kişinin Hakk'ın dışındaki şeylere köle olacağını, kulluğa gerçek anlamda lâyık olanın ancak Allah olduğunu, "Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk etsinler diye yaratım" âyetinde zikredilen (*ez-Zâriyât* 51/56) kulluktan maksadın Allah'ı bilmek (*mârifetullah*), bilmekten maksadın ise O'nu bilmek (*tevhid*) olduğunu belirtmişlerdir.

Tasavvufta ubûdiyyet hürriyet kelimesiyle birlikte ele alınmış, Allah'a kulluğunu her açıdan lâyıkıyla yerine getiren sâlikin dünyevî ve nefsanî her şeye yönelik kölelikten kurtulup mânevî hürriyete ulaşacağı ileri sürülmüştür. Bu noktaya dikkat çeken Hallâc-ı Mansûr hür olmak isteyenlere ubûdiyyeti tavsiye etmekte, kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirenlerin bu görevleri ifa ederken hiçbir zorluk ve sıkıntı çekmeden hürriyetlerine kavuşacaklarını söylemektedir. Buna göre insanın Allah'a kul ve köle olmaktan başka çaresinin bulunmadığı, fitratının bunu gerektirdiği, aksi takdirde mâsivâyâ, beşerî arzulara ve hırslarına teslim olacağı, bunun da kalp hürriyetine ters düşeceği vurgulanmaktadır. Cüneyd-i Bağdâdî'ye göre âriflerin en son makamı hürriyettir ve bu makama ulaşanlara "ahrâr" denir (*Serrâc*, s. 364). Muhyiddin İbnü'l-Arabî sûfilerin, "Hürriyet kul ve köle olmayı talep etmektir" şeklindeki hürriyet-kölelik karşılığı üzerine kurulan tariflerini eksik bulur. Ona göre kul için hürriyet asla söz konusu edilemez. Çünkü gerçek kul âzat kabul etmeyecek şekilde Allah'a köle olan kim-